ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 19.09.2025 | Ніль с Геґевіш & Алєксєй Юсупов

Броманс за розрахунком

Китай і Росія демонструють єдність, але насправді їхнє «партнерство без обмежень» — це крихкий союз, сповнений недовіри.

В «День перемоги» Народно-визвольна армія Китаю демонструвала на площі Тяньаньмень найсучасніше обладнання та досконало відрепетирувані маршові формування, а голова держави і партії Сі Цзіньпін славив з почесної трибуни свою дружбу з президентом Росії Владіміром Путіним. За кілька днів до того на саміті Шанхайської організації співробітництва (ШОС) в Тяньцзіні вони підтвердили своє прагнення перебудувати світовий порядок. Зокрема, треба покласти край гегемонії Заходу на чолі зі США, а Глобальному Півдню дати більше прав, можливостей для розвитку та гарантій безпеки.

В основі цих глобальних амбіцій лежить «партнерство без обмежень», про яке Китай і Росія домовилися за кілька днів до російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року. Це не просто слова, про що свідчать понад 40 особистих зустрічей Сі та Путіна з 2013 року – рекорд в міжнародній дипломатії. Обсяг торгівлі в 2024 році сягнув близько $245 млрд, що майже вдвічі більше, ніж до пандемії коронавірусу. Сьогодні Китай є найважливішим торговельним партнером Росії. Китайський експорт (від автомобілів до електроніки) заповнює порожнечу, яка утворилася через західні санкції. Росія, своєю чергою, забезпечує Китай дешевою нафтою. Спільні військові навчання теж відбуваються дедалі частіше.

Для поглиблення партнерства на полях саміту ШОС було укладено понад 20 нових угод про співпрацю в різних сферах – від сільського господарства до штучного інтелекту. Крім безвізового режиму для російських громадян, символічною стала заява, що нарешті почнеться реалізація проєкту газопроводу «Сила Сибіру – 2», який планували багато років. Голова Газпрому Алєксєй Міллер пообіцяв постачати 50 млрд кубометрів на рік – обсяг, порівнюваний з «Північним потоком – 1» і «Північним потоком – 2».

Отже, на перший погляд Китай і Росія серйозно налаштовані на

«партнерство без обмежень». Однак уже в планах, що стосуються газопроводу, помітні розбіжності. Пекін довго зволікав з реалізацією цього проєкту через страх залежності та суперечки про ціну. Причиною його поновлення є слабка переговорна позиція Росії: Москва терміново потребує альтернатив європейському ринку і приваблює Пекін великими знижками. Для Китаю цей проєкт корисний, але аж ніяк не життєво необхідний.

Це проявляється, зокрема, в торгівлі, яка, незважаючи на всі досягнення минулих років, і досі асиметрична й далеко не така продуктивна, як могла би бути. Сторони створюють перешкоди одна одній: Москва захищає власну промисловість імпортними митами на китайські автомобілі, а Пекін значною мірою обмежує російський фінансовий сектор.

На соціальному рівні партнерство теж не надто глибоке. Масштаби культурного обміну, туризму та наукової співпраці незначні, до того ж сторони культурно дуже різні й історично не довіряють одна одній. Служби безпеки з підозрою ставляться до контактів, а занадто тісні відносини з сусідньою країною стають приводом припускати шпигунство.

На соціальному рівні партнерство теж не надто глибоке

А втім, спільне між Пекіном і Москвою є: невизнання гегемонії США. Китай зазначає, що адміністрація Трампа поводиться агресивно навіть з союзниками Америки. Для Пекіна це доказ лицемірності міжнародного порядку, нібито заснованого на цінностях і правилах. Вашингтон використовує свій глобальний вплив, щоб стримувати розвиток Китаю. Що ж до Росії, вона вважає себе конкурентом США та їхніх партнерів за панування в Європі і потребує будь-якої підтримки. Тож партнерство з нею для Китаю є логічним.

Проте йдеться не про альянс на зразок НАТО, а лише про збіг інтересів. Спільного довгострокового бачення партнерства і майбутнього світового порядку, яке б виходило за межі протистояння зі США, немає. Китай хоче обернути нинішній міжнародний порядок на свою користь, Росія ж прагне його знищити.

При цьому на періодичні спроби уряду Трампа зблизитися з Росією, як-от під час недавнього саміту на Алясці, Китай дивиться спокійно.

Він впевнений, що тактик Путін прагне не справжньої дружби, а вбити клин між Заходом і Китаєм, а також продемонструвати свободу дій. Трамп же, на думку Пекіна, хоче мати доступ до сировини та нових сфер впливу і керується ідеєю фікс отримати Нобелівську премію миру. Але всього цього замало, щоб вирвати Росію зі сфери інтересів Китаю.

Блискуча вітрина китайсько-російської злагоди приховує глибокі тріщини. В разі зміни керівництва в Москві або закінчення війни в Україні російські еліти можуть негайно знову перемкнути увагу на Захід. Крім того, чіткий розподіл ролей – Пекін головний, Москва підлегла – суперечить імперському самоусвідомленню Росії. Китай, своєю чергою, продовжує розглядати набагато привабливіший європейський ринок і ослаблення трансатлантичного альянсу шляхом зближення з Європою. Є й інші потенційні джерела конфліктів, такі як зростання націоналізму, давні прикордонні суперечки, геополітична конкуренція в Центральній Азії та Арктиці, а також дедалі тісніші відносини Москви з Північною Кореєю.

Поверховість російсько-китайського союзу можна пояснити історичними чинниками. Відносини між цими державами багато століть характеризувалися прикордонними конфліктами, царська імперія неодноразово завойовувала китайські території. Комуністичний союз після 1949 року теж незабаром розпався через ідеологічні розбіжності та відкриті прикордонні сутички. Після розпаду Радянського Союзу відбулася обережна нормалізація відносин. Але більш-менш активну проросійську політику Китай став провадити тільки в новому тисячолітті на тлі наростання конкуренції зі США.

Найкраще видно крихкість китайсько-російських відносин при розгляді питання війни в Україні. За зачиненими дверима китайські експерти розцінюють російське вторгнення як стратегічну помилку. Згідно з поширеною думкою, Москва хотіла за допомогою короткої «спецоперації» виправити асиметрію в партнерстві з Китаєм. Але після провалу Росія стала більш залежна від Китаю, ніж будь-коли.

За зачиненими дверима китайські експерти розцінюють російське вторгнення як стратегічну помилку

Для Пекіна це дилема: перемога Росії суперечила би прагненню Китаю дотримуватися Статуту ООН, а також позбавила би Китай переваг, які він має, поки Росія слабка. З іншого боку, результатом поразки Росії може стати нестабільність на спільному кордоні, втрата контролю над російською ядерною зброєю і виникнення

осередків транскордонного тероризму. «Проросійська нейтральність» Китаю, який дипломатично підтримує Москву й водночас постачає товари подвійного призначення обом сторонам, не вирішує цю дилему, але дозволяє виграти час. Є також приємний побічний ефект: США на час війни в Україні прив'язані до Європи, тож не цікавляться Індо-Тихоокеанським регіоном.

Пекін не втомлюється наголошувати на своїй зацікавленості в швидкому мирі в Україні, але всерйоз на це не розраховує майже ніхто. За оцінками, обидві сторони конфлікту продовжують вірити в перемогу на полі бою. При цьому військова економіка Путіна виявилася стійкою, а підтримка Києва з боку Заходу надто велика, щоб програти, але замала, щоб перемогти. Хаотичні ініціативи США не викликають довіри. Китай вважає, що війна триватиме ще мінімум один-два роки.

Тому Китай застерігає Європу від «українізації» відносин з ним, вважаючи, що війна не повинна блокувати співпрацю. Європа ж критикує Китай за підтримку російської атаки на європейський мирний порядок, тобто порушення її базових інтересів. Пекін це категорично заперечує: він і досі є найбільшим торговельним партнером України, не визнав ні анексію Криму, ні подальші територіальні претензії Росії, а також не поділяє російську версію про превентивну війну (нібито щоб запобігти оточенню з боку НАТО). На думку Пекіна, хоча Захід і порушив легітимні безпекові інтереси Росії, виправданням для воєнної агресії це не є. Наскільки сторони не розуміють одна одну, показав безрезультатний саміт ЄС-Китай в липні 2025 року.

Тож не варто чекати від Китаю вагомих внесків в перемир'я чи мир. Пекін покладає відповідальність на сторони конфлікту, а ще на США та ЄС. Від участі в відновленні України та забезпеченні миру Китай теж ухиляється, пояснюючи це логістичними, фінансовими та, не в останню чергу, політичними труднощами.

Водночас Китай загалом не виключає, що може більше зацікавитись Україною. Але для того, щоб відвернутися від Росії, йому потрібне щось, що дозволить не програти конкуренцію зі США. Якщо Брюссель погодиться на такий транзакційний підхід, то замість моральних застережень він повинен буде запропонувати поглиблення економічних відносин, скасування торговельних бар'єрів і більшу «стратегічну автономію» від США. Зараз мало хто

готовий платити таку ціну.

Так звана вісь автократів насправді являє собою передусім удаваний броманс між Сі та Путіним. За надміру символічною політикою вони приховують відсутність громадської підтримки та спільної ідеології. Тож Європі не варто вірити балачкам про непохитний союз, а варто визнати складність китайсько-російських відносин і стратегічно обернути її собі на користь.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Нільс Геґевіш

Д-р Нільс Геґевіш (Niels Hegewisch) – консультант з питань Китаю та геополітики в Азійському відділі Фонду ім. Фрідріха Еберта (FES) в Берліні. Раніше очолював офіси FES в Монголії та Пакистані.

Алєксєй Юсупов

Берлін

Алєксєй Юсупов (Alexey Yusupov) - керівник Російської програми Фонду ім. Фрідріха Еберта. Раніше він очолював Представництва Фонду в М'янмі, Афганістані та Казахстані. Він також працює політичним консультантом і модератором.

